

Makroekonomiczne uwarunkowania poziomu bezrobocia w Polsce w latach 1992–2002

Sytuacja na rynku pracy zależy od wielu czynników o charakterze ekonomicznym, demograficznym i politycznym. Do najważniejszych uwarunkowań makroekonomicznych, które mają wpływ na rynek pracy, należą:

- tempo wzrostu gospodarczego;
- tempo przyrostu zasobów pracy;
- dynamika inwestycji;
- dynamika eksportu i importu;
- sytuacja gospodarcza w innych krajach;
- globalizacja i integracja z Unią Europejską;
- polityka gospodarcza rządu.

W tym opracowaniu zostaną przedstawione cztery pierwsze czynniki.

Wpływ tempa wzrostu gospodarczego na zatrudnienie i bezrobocie

W literaturze ekonomicznej przyjmuje się istnienie dodatniej korelacji między wzrostem gospodarczym a zatrudnieniem, pod warunkiem, że wzrost ten przekracza 4–5% [Meller 1999, Nasiłowski 2000]. Podobnego zdania jest Glikman [2000], który uważa że wysokie tempo wzrostu PKB samo przez się nie zapewnia zmniejszenia bezrobocia, sam bowiem wzrost gospodarczy nie tworzy miejsc pracy. Jest on niezbędnym warunkiem, bo właśnie praca jest źródłem większego PKB. Podstawową cechą społeczeństw „post-industrialnych” jest pojawienie się wzrostu bezzatrudnieniowego [Rifkin 1995, Tobin 1996]¹.

¹Nie zawsze to znajduje potwierdzenie, gdyż w 15 badanych krajach wysoko rozwiniętych każdy punkt procentowy wzrostu PKB przekładał się w latach 1983–1993 na 0,63 wzrostu zatrudnienia. Źródło: Boltho A., Glyn A., 1995: Can Macroeconomic Policies Raise Employment. [W:] International Labour Review. Wydanie specjalne: Employment Policy in the Global Economy nr 4–5, s. 451–470.

W Polsce występuje również tego typu sytuacja, gdyż w latach 1995–2000 PKB w cenach stałych wzrósł o 28,4%, podczas gdy przeciętne zatrudnienie w gospodarce spadło o 0,1% (tab. 1). Oznacza to, że we wzroście gospodarczym dominujący wpływ mają intensywne czynniki wzrostu, takie jak wyższa wydajność pracy, wzrost kwalifikacji pracowników oraz wyższy postęp techniczny i organizacyjny.

Z punktu widzenia ograniczania bezrobocia najkorzystniejszy jest model dualnego rozwoju gospodarczego, który opiera się zarówno na bardzo nowoczesnych i pracooszczędnych technologiach produkcji, jak i na pracołłonnych gałęziach produkcji.

Tabela 1

Podstawowe wskaźniki wzrostu gospodarczego w Polsce w latach 1992–2001

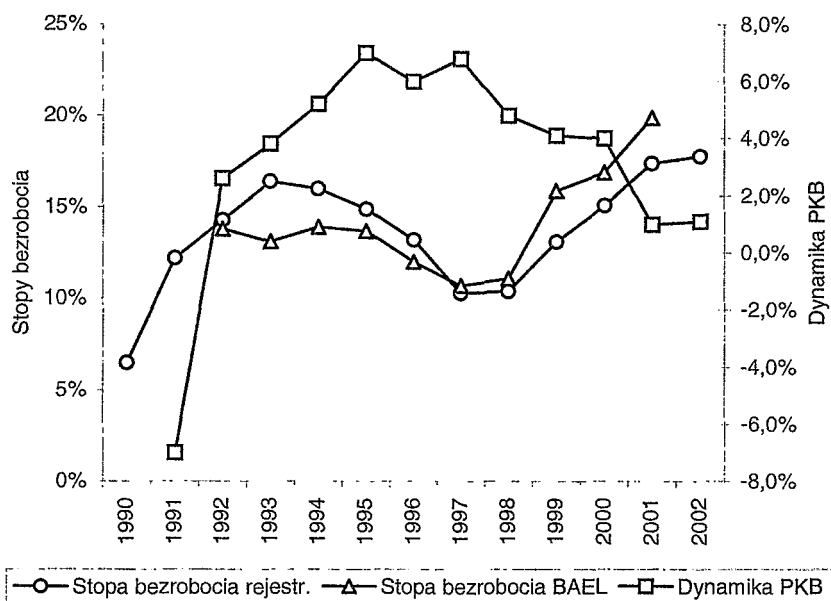
Wyszczególnienie	1992	1994	1996	1998	2000	2001
Tempo wzrostu PKB w %	2,6	5,2	6,0	4,8	4,0	1,0
Dynamika inwestycji (rok poprzedni = 100)	100,4	108,1	119,2	115,3	101,4	90,5
Liczba pracujących w tys.	14 677	14 475	15 021	15 800	15 480	15 280
Przeciętne zatrudnienie w tys.	9 575	9 106	8 480	9 864	9 354	9 317
Bezrobotni zarejestrowani w tys.	2 509,3	2 838,0	2 359,5	1 831,4	2 702,6	3 115,1
Oferty pracy w tys.	22,9	25,2	13,8	7,3	5,7	5,3
Stopa bezrobocia	14,3	16,0	13,2	10,4	15,1	17,4
Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (rok poprzedni = 100)	102,8	112,1	108,3	104,7	106,8	99,9
Dynamika produkcji budowlano- -montażowej (rok poprzedni = 100)	98,7	100,3	103,0	112,4	107,9	103,8

Źródło: Rocznik Statystyczny RP 2002. GUS, Warszawa.
Ministerstwo Gospodarki <http://www.mg.gov.pl>

Na podstawie danych tabeli 1 można stwierdzić, że:

- W latach 1994–1998, a więc w okresie szybkiego wzrostu gospodarczego, stopa bezrobocia szybko spadała, głównie dzięki wzrostowi liczby pracujących. Spadkowej tendencji PKB w latach 1990–1991 odpowiadał spadek zatrudnienia i wzrost bezrobocia (rys. 1).
- W całym analizowanym okresie stopy wzrostu liczby pracujących były znacznie niższe od stóp wzrostu PKB, co wynikało z szybko rosnącej wydajności pracy.

- Nastąpiło znaczne pogorszenie sytuacji na rynku pracy, zwłaszcza w latach 1998–2001. W analizowanym okresie był bardzo duży spadek inwestycji oraz obniżenie tempa wzrostu produkcji sprzedanej i budowlano-montażowej, co w efekcie spowodowało zmniejszenie tempa wzrostu gospodarczego do 1%. Osłabienie dynamiki wzrostu gospodarczego spowodowało zmniejszenie liczby pracujących i wzrost liczby bezrobotnych.

Rysunek 1

Dynamika stopy bezrobocia i PKB w latach 1990–2002

Źródło: Jak w tabeli 1.

Dynamika wzrostu gospodarczego odgrywa ważną rolę w kształtowaniu bezrobocia w Polsce, gdy bowiem jest ona niska, to nie zapewnia spadku stopy bezrobocia. Wielu ekonomistów zakłada, że nawet zwiększenie PKB do 2005 r. do 5% nie spowoduje zmniejszenia bezrobocia. W myśl teorii ekonomii recesja w gospodarce pozostawia trwałe ślady na rynku pracy, dlatego nawet szybko postępujące ożywienie gospodarcze nie może ich usunąć, by doprowadzić do spadku bezrobocia.

Dopiero 7-procentowe tempo wzrostu gospodarczego może spowodować zwiększenie liczby pracujących, choć nie pozwoli jeszcze na obniżenie bezrobocia. Aby doprowadzić do spadku bezrobocia w 2005 r., potrzebne będzie wyższe od 7% tempo wzrostu gospodarczego. Przy 7-procentowym wzroście

gospodarczym możliwa jest jedynie stabilizacja stopy bezrobocia na poziomie 18,5%, przy niewielkim jeszcze wzroście liczby bezrobotnych [Kwiatkowski i in. 2002].

Rozwój gospodarczy na poziomie 3 i 5% rocznie nie jest w stanie w sposób istotny poprawić sytuacji na rynku pracy (tab. 2).

Tabela 2

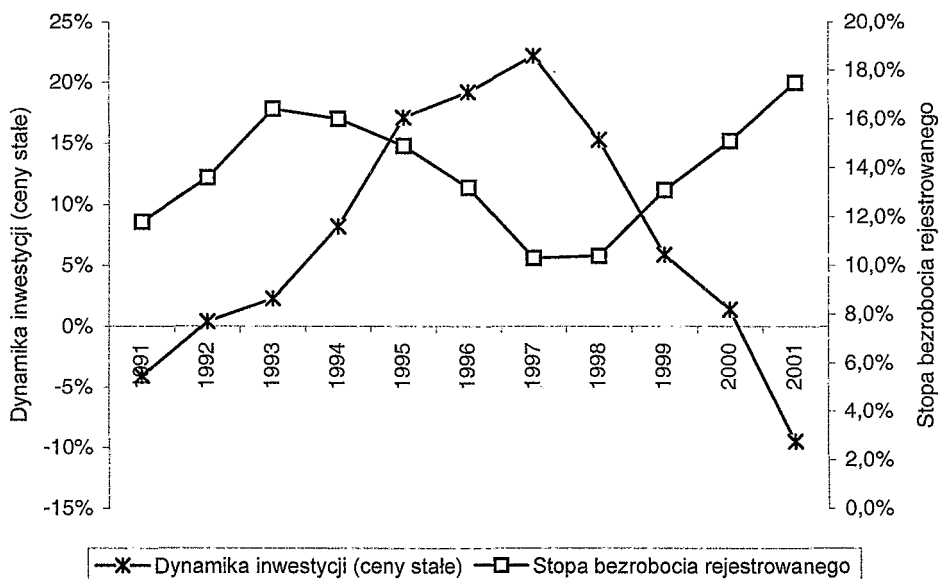
Prognoza popytu na pracę i stopy bezrobocia w Polsce w latach 2001–2005

Rok	Wzrost PKB – 3%			Wzrost PKB – 5%			Wzrost PKB – 7%		
	pracujący	bezrobotni	stopa bezrobocia	pracujący	bezrobotni	stopa bezrobocia	pracujący	bezrobotni	stopa bezrobocia
2001	14 319	3 124	17,9	14 319	3 124	17,9	14 319	3 124	17,9
2002	14 317	3 319	18,8	14 384	3 252	18,4	14 450	3 186	18,1
2003	14 147	3 670	20,6	14 349	3 468	19,5	14 550	3 267	18,3
2004	13 928	4 035	22,5	14 283	3 680	20,5	14 640	3 323	18,5
2005	13 699	4 391	24,3	14 209	3 880	21,5	14 728	3 361	18,6
<u>2005</u>									
2001	95,7	140,6	6,4	99,2	124,2	3,6	102,8	107,6	0,7

Źródło: Kwiatkowski E., Kucharski L., Tokarski T., 2002: Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993–2001. *Ekonomista* nr 3.

Dalsze zwiększenie liczby miejsc pracy wymaga utrzymania wysokiego tempa wzrostu inwestycji, szczególnie w budownictwie mieszkaniowym, które powinno stać się „kołem zamachowym” rozwoju całej gospodarki. Ponadto, konieczne jest rozwijanie, obok nowoczesnych technik wytwórczych, także pracochłonnych kierunków, dających więcej miejsc pracy.

W analizowanym okresie tempo wzrostu inwestycji miało istotny wpływ na stopę bezrobocia (rys. 2). Do 1997 r. była rosnąca dynamika inwestycji, znaczny natomiast spadek wystąpił w latach 1998–2002. Można zatem przyjąć, że wyhamowanie tempa wzrostu inwestycji jest istotnym czynnikiem zwiększającym stopę bezrobocia.

Rysunek 2

Dynamika inwestycji i stopy bezrobocia w latach 1991–2001

Źródło: Jak w tabeli 1.

Rola czynników demograficznych w przemianach na rynku pracy

Proces transformacji systemowej miał istotny wpływ na procesy demograficzne, głównie przez zmniejszenie możliwości zatrudnienia, ograniczoną migrację ze wsi i rolnictwa, wzrost bezrobocia oraz obszarów ubóstwa.

Procesy zachodzące na rynku pracy w dużym stopniu determinowane są przez czynniki o charakterze demograficznym. Z jednej strony, obserwuje się od kilku lat przyrost liczby ludności w wieku produkcyjnym będący wynikiem drugiego wyżu demograficznego², a z drugiej – ma miejsce spadek liczebności populacji aktywnych zasobów pracy. W konsekwencji tych procesów zmienia się liczba ludności w wieku produkcyjnym, zarówno w miastach jak i na wsi (tab. 3).

²Wyż demograficzny postrzegany jest często jako zjawisko niekorzystne, wywołujące bezrobocie. To stwierdzenie jest słuszne dopiero wtedy, gdy założymy, że liczba miejsc pracy jest stała lub kiedy tempo jej wzrostu jest mniejsze od tempa wzrostu podaży pracy. Duży wyż demograficzny złożony z osób młodych, dobrze wykształconych stanowi zatem wielką szansę przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego kraju.

Tabela 3

Prognoza ludności w wieku produkcyjnym w Polsce do roku 2030

Lata	Liczba osób w tys.			
	ogółem	w tym kobiety	miasto	wieś
2000	23 665	11 463	15 203	8 462
2005	24 819	12 083	15 846	8 973
2010	25 076	11 980	15 830	9 246
2015	24 277	11 448	15 188	9 089
2020	23 075	10 810	14 450	8 625
2025	22 271	10 498	14 085	8 186
2030	22 015	10 382	14 131	7 884
		Przyrost/spadek w tys.		
2001–2005	886	475	485	401
2006–2010	142	-131	-58	200
2011–2015	-713	-453	-551	-162
2016–2020	-962	-500	-576	-386
2021–2025	-610	-231	-264	-346
2026–2030	-181	-87	-54	235

Źródło: Rocznik Statystyczny Pracy 1999 i 2001. GUS, Warszawa 2000 i 2001. Rocznik Statystyczny 2001. GUS, Warszawa 2001.

Według prognozy GUS, liczba osób w wieku produkcyjnym będzie się zwiększać do 2010 r. Największy przyrost roczników w wieku produkcyjnym będzie w latach 2001–2005, wyniesie bowiem ponad 880 tys. osób. Przyrost ten obejmie 54,7% osób zamieszkałych w miastach i 45,3% na wsi. W tym okresie w krajach UE liczba ludności w wieku produkcyjnym zmniejszy się o około 2 mln osób [Frenkel 1995].

W latach 2006–2010 przyrost liczby osób w wieku produkcyjnym będzie nieznaczny i wystąpi głównie na wsi. Po 2010 r. w Polsce przewiduje się ujemny przyrost liczby osób w wieku produkcyjnym. Według założeń „Strategii Polska 2000–2010”, obniżenie do 2010 r. stopy bezrobocia o połowę wymagałoby utworzenia około 1 mln miejsc pracy oraz zwiększenia zatrudnienia poza rolnictwem w tempie około 3% rocznie³.

Po 2005 r. rozpocznie się niż demograficzny i proces starzenia się społeczeństwa, którego szczyt przypadnie na lata 2010–2020. W tym okresie będziemy mieli do czynienia z gwałtownym odchodzeniem ludzi z rynku pracy. Według demografów, w 2020 r. co piąty Polak będzie emerytem (21%). Wówczas prawdopodobnie zniknie problem zatrudniania absolwentów, a pojawi się nowy problem utrzymania i zapewnienia odpowiednich usług dla setek tysięcy osób odchodzących na emeryturę.

³Strategia finansów publicznych i rozwoju gospodarczego Polska 2000–2010. Rynek Pracy nr 7/8, 1999.

Według prognozy demograficznej, liczba ludności na wsi ogółem ukształtuje się następująco (w mln osób): 2000 r. – 14,7, 2010 r. – 14,6, 2020 r. – 14,3, 2030 r. – 13,6.

Oznacza to stopniowe zmniejszanie się liczby ludności wiejskiej w pierwszym dziesięcioleciu – o około 100 tys. osób, w drugim – o około 300 tys. i najwięcej w trzecim – o około 700 tys. Spadek ten wynika głównie ze zmniejszenia się przyrostu naturalnego na wsi. Okres transformacji wpłynął niekorzystnie na procesy demograficzne na wsi. Współczynnik dzietności kobiet spadł z 2,50 w 1990 r. do 1,59 w 2000 r. oraz wydłużył się średni wiek macierzyństwa.

Na wsi zachodzą istotne zmiany w strukturze ludności według wieku. Udział dzieci i młodzieży do 17 lat zmniejszy się w strukturze ludności na wsi z 27,1% w 2000 r. do 19,4% w 2030 r., utrzyma się udział ludności w wieku produkcyjnym, odpowiednio 57,4 i 57,8% oraz wzrośnie udział osób w wieku poprodukcyjnym – z 15,5 do 22,8%. W liczbach bezwzględnych największy spadek w grupie do 17 lat nastąpi do 2010 r. (o ponad 750 tys.), oraz w okresie 2021–2030 (o ponad 330 tys.). Liczba ludności w wieku produkcyjnym na wsi będzie się zwiększać do 2010 r. (o ponad 670 tys.) oraz gwałtownie spadać przez następnie dwa dziesięciolecia, przeciętnie o ponad 600 tys. osób (tab. 4). Spadek ten spowoduje znaczne zwiększenie obciążenia osób w wieku produkcyjnym pozostałymi grupami ludności.

Równocześnie nastąpi nasilenie procesu starzenia się ludności wiejskiej. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym zwiększy się o 430 tys. w latach 2011–2020 i o 370 tys. w latach 2021–2030.

Tabela 4

Przyrost lub spadek liczby ludności wiejskiej w Polsce według grup wieku w latach 2001–2030 w tys. osób

Grupy wieku	2001–2010	2011–2020	2021–2030
Wieś ogółem	-140	-283,6	-610,0
w tym w wieku:			
0–2	-4,2	-12,0	-110,8
3–6	-92,2	+45,3	-169,0
7–12	-380,4	+22,2	-109,8
13–15	-177,1	-62,2	+26,7
16–18	-141,6	-136,9	+35,5
19–24	-65,3	-401,8	-13,4
0–17	-752,8	-87,4	-336,6
18–44	+63,6	-628,6	-889,3
45–59/64	-610,6	+1,9	+242,0
18–59/64	+674,3	-628,6	-647,3
60+/65+	-63,4	+430,4	+373,8

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS: Polska Statystyka Publiczna.

<http://www.stat.gov.pl/>

Z punktu widzenia rynku pracy szczególnie trudny będzie okres do 2006 r., w którym utrzymywać się będzie duży przyrost roczników wchodzących na rynek pracy i zakładających własne rodziny.

Proces transformacji systemowej wpływa także na zmiany demograficzne zachodzące w przekroju województw (tab. 5).

Tabela 5

Przyrost lub spadek liczby ludności na wsi w Polsce według grup wieku i województw w latach 2001–2030 w tys. osób

Województwa	0–17 lat			18–59/64			60+/65+		
	2001– –2010	2011– –2020	2021– –2030	2001– –2010	2011– –2020	2021– –2030	2001– –2010	2011– –2020	2021– –2030
Wieś ogółem	-752,8	-87,4	-336,6	+674,3	-628,3	-647,3	-63,4	+430,4	+373,8
Dolnośląskie	-42,1	-1,5	-23,1	+36,7	-59,6	-40,2	-7,0	-37,2	+17,2
Kujawsko- -pomorskie	-43,4	-8,4	-19,6	+33,7	-40,4	-40,4	-0,8	+26,8	+18,8
Lubelskie	-65,2	-17,6	-31,0	+27,2	-62,0	-56,9	-22,6	+14,8	+15,0
Lubuskie	-16,6	+0,1	-9,0	+22,5	-15,7	-11,7	-1,7	+15,2	+8,9
Łódzkie	-44,4	-10,6	-21,9	+13,5	-53,9	-49,2	-11,9	+18,6	+15,1
Małopolskie	-73,4	-5,0	-23,1	+113,3	-12,1	-45,7	+5,4	+48,9	+61,3
Mazowieckie	-90,0	-14,4	-39,8	+74,1	-79,0	-75,0	+98,1	+47,3	+39,1
Opolskie	-27,1	+17,6	-11,3	+20,3	-28,6	-31,0	0,0	+14,5	+18,9
Podkarpackie	-65,2	-5,5	-23,1	+74,7	-21,9	-47,4	0,0	+27,7	+40,4
Podlaskie	-30,4	-12,0	-14,3	+3,9	-28,2	-30,8	-11,2	-2,6	+4,7
Pomorskie	-36,1	-3,5	-16,1	+61,1	-14,5	-21,2	+4,7	+32,9	+25,3
Śląskie	-42,9	+11,0	-20,8	+48,1	-43,9	-42,4	+9,5	+37,5	+33,0
Świętokrzy- -skie	-36,0	-8,7	-17,4	+18,4	-40,1	-37,2	-9,9	+16,7	+13,5
Warmińsko- -mazurskie	-39,4	-13,0	-19,2	+19,8	-39,4	-38,2	-1,2	+15,7	+11,2
Wielkopolskie	-72,4	-4,3	-32,2	+77,6	-56,6	-54,5	+3,5	+44,5	+39,1
Zachodnio- -pomorskie	-28,5	-4,8	-14,5	+29,3	-30,8	-25,6	-5,1	+23,7	+12,4

Źródło: Jak w tabeli 4.

W analizowanych okresach we wszystkich województwach nastąpi spadek liczby dzieci i młodzieży w wieku do 17 lat, szczególnie duży w latach 2001–2010. Największy spadek w tej grupie osób będzie w województwach: mazowieckim, wielkopolskim i lubelskim, a najmniejszy w lubuskim, zachodniopomorskim i opolskim. W województwach opolskim, śląskim i lubuskim zwiększy się liczba młodzieży w okresie 2011–2020.

Ten w sumie niekorzystny proces spadku liczby osób w wieku do 17 lat wskazuje na potrzebę zmian w polityce edukacyjnej, w polityce zatrudnienia oraz w polityce regionalnej. Z punktu widzenia lokalnych i regionalnych rynków pracy ważny jest przyrost liczby osób w wieku produkcyjnym na wsi, który we wszystkich województwach będzie miał miejsce do 2010 r. Największy przyrost liczby osób w wieku produkcyjnym nastąpi w województwach: małopolskim, wielkopolskim i mazowieckim, a najmniejszy w podlaskim i łódzkim.

Wzrost liczby osób w wieku produkcyjnym na wsi jest efektem oddziaływania drugiego wyżu demograficznego. W tym okresie ma miejsce przyrost zasobów pracy i aby je zatrudnić, niezbędna jest edukacja i zwiększenie liczby miejsc pracy. W następnych dziesięcioleciach, we wszystkich województwach, będzie spadek liczby osób w wieku produkcyjnym na wsi. Tego typu sytuacja będzie sprzyjać ograniczeniu bezrobocia i zmniejszeniu migracji zarobkowych.

Kolejnym ważnym problemem jest proces starzenia się ludności wiejskiej, który wystąpi w latach 2011–2030. Liczba osób w wieku emerytalnym będzie wzrastała w tym okresie we wszystkich województwach. Proces starzenia wystąpi już w latach 2001–2010 ale tylko w województwach: mazowieckim, śląskim, małopolskim, pomorskim i wielkopolskim. W analizowanych łącznie trzech dziesięcioleciach najbardziej wzrośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym w województwach: mazowieckim, małopolskim, pomorskim i śląskim.

W sumie proces starzenia się ludności wiejskiej spowoduje istotne zmiany w relacjach między ludnością w wieku aktywności zawodowej a ludnością w wieku poprodukcyjnym oraz przyniesie niekorzystne skutki dla gospodarstw rolnych.

Wpływ handlu zagranicznego na rynek pracy

Na zmniejszenie bezrobocia istotny wpływ wywiera dynamicznie rozwijający się eksport, który tworzy miejsca pracy. W Polsce, od samego początku transformacji systemowej, eksport rozwija się wolno, natomiast bardzo szybko powiększa się import, który nie pomaga rozwiązywać problemów bezrobocia. W efekcie od 1992 r. występuje ujemne saldo obrotów handlowych z zagranicą. Rosnące ujemne saldo oznacza zastępowanie produkcji krajowej towarami z importu oraz redukcję zatrudnienia.

W latach największego deficytu obrotów bieżących Polska traciła około 300–400 tys. miejsc pracy na korzyść krajów UE.

Spadek dynamiki eksportu w latach 1998–1999 był skutkiem kryzysu rosyjskiego. Kryzys ten dotknął głównie eksporterów żywności i zwierząt (ok.

18%), a więc był jedną z istotnych przyczyn wzrostu bezrobocia, głównie wskutek redukcji zatrudnienia w firmach produkujących na rynek wschodni. Skutkiem tego kryzysu była wyższa inflacja oraz podniesienie pod koniec 1999 r. stopy procentowej, która w efekcie wpłynęła na spadek inwestycji, a przez to na zmniejszenie liczby miejsc pracy.

W 2000 r. w przeliczeniu na mieszkańca kraju eksport w cenach bieżących wzrósł 10-krotnie, a import 22-krotnie. Dopiero w latach 2000–2001 nastąpiło znaczne zmniejszenie dynamiki importu, która spowodowała spadek ujemnego salda obrotów bieżących do 58,1 mld zł (tab. 6). Spadek ujemnego salda handlowego w 2001 r. nie spowodował obniżenia bezrobocia w Polsce. Podobnie jest w innych krajach. Niemcy mają od wielu lat dodatnie saldo i znaczne bezrobocie. Stany Zjednoczone – odwrotnie, zwykle mają ujemny bilans obrotów z zagranicą i niski poziom bezrobocia. Z tego wynika, że ujemne saldo obrotów handlowych nie musi doprowadzać do wzrostu bezrobocia i oznaczać finansowania miejsc pracy za granicą. Jest ono wtedy odbiciem dodatniego salda inwestycji zagranicznych.

W celu poprawy sytuacji na rynku pracy konieczne są szersze działania z jednej strony promujące eksport, a z drugiej prowadzące do racjonalizacji rozmiarów importu, która powinna polegać na ograniczaniu importu takich towarów, które mogą produkować krajowi producenci.

Tabela 6

Rozmiary eksportu i importu w latach 1990–2001 (ceny stałe)

Lata	Eksport		Import		Saldo
	mld zł	dynamika, ceny stałe	mld zł	dynamika, ceny stałe	mld zł
1990	13,6	100,0	9,0	100,0	+4,3
1992	18,0	97,4	22,0	113,9	-4,0
1995	55,5	116,7	70,5	120,5	-15,0
1997	84,5	113,7	138,9	122,0	-54,4
1998	98,6	109,4	162,9	114,6	-64,3
1999	108,8	102,9	182,4	104,4	-73,6
2000	137,9	125,3	213,1	110,8	-75,2
2001	148,1	111,8	206,2	103,2	-58,1

Źródło: Rocznik Statystyczny RP 2002. GUS, Warszawa.

Poziom i dynamika bezrobocia rejestrowanego

Sytuacja na rynku pracy uległa radykalnej zmianie po 1990 r., w którym pojawiło się bezrobocie jawne, rejestrowane przez urzędy pracy. W całym analizowanym okresie do 2002 r. można wyróżnić trzy istotne fazy charakteryzujące sytuację na rynku pracy.

Faza pierwsza, obejmująca okres 1990–1994, charakteryzowała się wzrostem bezrobocia. Pojawienie się w 1990 r. masowego bezrobocia było przede wszystkim związane z głębokim spadkiem PKB (o 11,6% w porównaniu z 1989 r.) i popytu na pracę oraz wprowadzeniem liberalnych przepisów regulujących prawo do zasiłku.

Faza druga, od 1995 r. do września 1998 r., to okres znacznego zmniejszenia bezrobocia. Tendencja do obniżenia bezrobocia była wówczas wynikiem:

- wysokiego tempa wzrostu gospodarczego;
- wprowadzenia zaostrzonych przepisów kształtujących zasady przyznawania zasiłku dla bezrobotnych;
- wykreślenia z rejestru bezrobotnych osób uzyskujących uprawnienia do zasiłków i świadczeń emerytalnych oraz osób odbywających szkolenia i staż;
- uruchomienia programów specjalnych służących aktywizacji zawodowej bezrobotnych;
- pozbawienia absolwentów szkół uprawnień do zasiłków dla bezrobotnych i zastąpienia ich systemem stypendiów.

Tabela 7

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Polsce w latach 1992 i 1995–2002

Okres	Ogółem			Kobiety			Mężczyźni		
	w tys.	poprzedni okres = 100	1995 = 100	w tys.	poprzedni okres = 100	1995 = 100	w tys.	poprzedni okres = 100	1995 = 100
1992	2 509,0	116,4	95,4	1 339,0	118,1	92,5	1 170,0	114,5	99,1
1995	2 628,8	92,6	100,0	1 448,6	96,8	100,0	1 180,2	87,9	100,0
1996	2 359,5	89,8	89,8	1 375,6	95,0	95,0	983,9	83,4	83,4
1997	1 826,4	77,4	69,5	1 103,2	80,2	76,2	723,2	73,5	61,3
1998	1 831,4	100,3	69,7	1 071,3	97,1	74,0	760,1	105,1	64,4
1999	2 349,8	128,3	89,4	1 307,3	122,0	90,2	1 042,5	137,2	88,3
2000	2 702,6	115,0	102,8	1 491,6	114,1	103,0	1 211,0	116,2	102,6
2001	3 115,1	115,3	118,5	1 642,1	110,1	113,3	1 473,0	121,6	124,8
2002	3 217,0	103,3	122,4	1 645,8	100,2	113,6	1 571,2	106,7	133,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Bezrobocie rejestrowane – IV kwartał 2001. GUS, Warszawa 2001. Publikacje Urzędów Pracy. <http://www.praca.gov.pl>

Faza trzecia to okres ponownego wzrostu bezrobocia, który rozpoczął się na przełomie lat 1998/1999 i trwa nadal. Przyczyn pogorszenia sytuacji na rynku pracy w ostatniej fazie było kilka:

- zwiększony napływ na rynek pracy roczników w wieku aktywności zawodowej, będący efektem oddziaływania drugiego wyżu demograficznego;
- rejestrowanie się osób pragnących poprzez status bezrobotnego uzyskać opłacane z budżetu państwa składki na ubezpieczenia zdrowotne;
- zmniejszenie tempa wzrostu inwestycji i tempa wzrostu gospodarczego w latach 1999–2000 i stagnacja gospodarcza w latach 2001–2002;
- przyspieszenie procesów restrukturyzacji gospodarki (górnictwa, hutnictwa, przemysłu zbrojeniowego);
- zmniejszenie poziomu rentowności przedsiębiorstw;
- oddziaływanie kryzysu w Rosji oraz niekorzystnej sytuacji w bilansie obrotów handlowych z zagranicą;
- nadmierny fiskalizm, wysokie koszty pracy i sztywność prawa pracy;
- wprowadzenie reform administracji, służby zdrowia i edukacji;
- wygasanie umów prywatyzacyjnych, które zakazywały zwolnień pracowników i zobowiązywały pracodawców do stabilizacji zatrudnienia.

W całym analizowanym okresie liczba bezrobotnych wzrosła o blisko 18%, z tym, że najwyższe tempo wzrostu bezrobocia (70%) było w latach 1999–2001. W 2002 r., tempo wzrostu bezrobocia spadło do poziomu 3,3%.

Udział kobiet w bezrobociu ogółem zmniejszył się z 55,1% w 1995 r. do 51,2% w 2002 r., spadło również tempo wzrostu bezrobocia wśród kobiet.

Wnioski

1. W badanych latach spadkowej tendencji wzrostu PKB i inwestycji towarzyszył wzrost poziomu bezrobocia. Trwałe zmniejszenie bezrobocia wymaga utrzymania wzrostu gospodarczego na poziomie 6–7% rocznie.
2. Niekorzystna sytuacja na rynku pracy jest w dużej mierze wynikiem oddziaływania drugiego wyżu demograficznego w postaci dużego przyrostu liczby osób w wieku produkcyjnym, który utrzyma się do 2005 r., a na wsi nawet do 2010 r.
3. Wzrost bezrobocia jest wynikiem, obok wielu innych czynników, niekorzystnego salda obrotów handlowych z zagranicą, które powoduje utratę miejsc pracy wskutek nadmiernego importu i zbyt wolnego tempa wzrostu eksportu.

4. Zjawisko bezrobocia w Polsce charakteryzuje się wysoką skalą, strukturalnym charakterem, znacznym zróżnicowaniem przestrzennym oraz dużym udziałem bezrobocia ukrytego.

Literatura

- GLIKMAN P., 2002: Szybszy wzrost nie zapewnia zmniejszenia bezrobocia. *Rzeczpospolita* nr 70.
- KWIATKOWSKI E., KUCHARSKI L., TOKARSKI T., 2002: Bezrobocie i zatrudnienie a PKB w Polsce w latach 1993–2001. *Ekonomista* nr 3.
- MELLER J., 1999: Rynek pracy w strategii rozwoju gospodarczego Polski. *Rynek Pracy* nr 8.
- RIFKIN J., 2001: Koniec pracy. Schyłek siły roboczej na świecie i początek ery postrykowej. Wyd. Dolnośląskie, Wrocław.

Macroeconomic Determinants of Unemployment Level in Poland in the Years 1992–2002

Abstract

Changes in unemployment level in Poland over 1992–2002 period and its relationship with macroeconomic factors were presented in this paper.

The most important macroeconomic aspects considered in the analysis related to: economic growth rate, rate of change in fixed capital formation, labour force dynamics and foreign trade balance.

The study identifies that worsening situation on the labour market was linked to decreasing rate of GDP growth as well as to slowing tendency in growth of investments and export sales. Additionally, this situation resulted from the second demographic boom.

The Author concludes that sustained reduction in an unemployment rate in Poland requires the escalating economic growth up to 6–7% per year.